

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

ศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรและพัฒนารูปแบบการจัดการเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อยแบบพหุภาคี เป้าหมายของการศึกษาโดยตอบรับกับวัตถุประสงค์ 2 ประเด็น 1) วัตถุประสงค์แรก อธิบายได้จากด้านการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการการใช้ประโยชน์และรูปแบบการจัดการในพื้นที่ 2) วัตถุประสงค์ข้อที่สองอธิบายได้จากการใช้ SWOT ในการวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยภายในพื้นที่ที่มีจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกของพื้นที่ในด้านของโอกาสจากภายนอกที่เอื้อให้พื้นที่บรรลุได้และอุปสรรคที่เป็นภัยคุกคามทำให้พื้นที่บรรลุผลได้ยาก เมื่อได้ผลจากการวิเคราะห์จาก SWOT นำวิธีการจัดการแบบพหุภาคีเข้ามาเป็นแบ่งหน้าที่ของภาคส่วนต่างๆ ที่เข้ามาดูแลจัดการพื้นที่ โดยจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 บริบทการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ก่อนปีพ.ศ.2518 – พ.ศ. 2552

การใช้รูปแบบการจัดการ แนวทาง ปัญหา และอุปสรรคในการจัดการในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สามารถเห็นถึงการเปลี่ยนแปลง และผลที่ปรากฏ ตลอดสามยุคสามสมัย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ยุคแห่งการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ: ก่อนการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (ก่อนปีพ.ศ.2518) ในยุคแรกเริ่มเป็นช่วงเริ่มต้นของชุมชนที่ก่อเกิดเป็นชุมชนทะเลน้อย ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อสามร้อยกว่าปีมาแล้ว บ้านทะเลน้อยเป็นชุมชนแรกที่ก่อตั้งเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับทะเลน้อยมากที่สุด ในยุคนี้เป็นยุคที่ชาวบ้านเริ่มก่อเกิดเป็นชุมชน จำนวนประชากรมีจำนวนน้อย ขณะที่ทรัพยากรยังคงความอุดมสมบูรณ์ โดยไม่มีการแบ่งแยกความแตกต่างทางสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติจึงมีสิทธิเท่าเทียมกันทุกคน ยุคแรกเริ่มนี้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างอิสระ ไม่มีรูปแบบและโครงสร้างในการจัดทรัพยากรแต่เกิดมาจากจิตใต้สำนึกและการร่วมแรงร่วมมือกันช่วยเหลือแลรักษาทรัพยากรของชาวบ้านที่เข้าไปเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากร โดยใช้เพื่อการยังชีพ นำทรัพยากรมาใช้สอยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ไม่มี

ปัญหาจากการจัดการทรัพยากร เพราะชาวบ้านอยู่อาศัยกับทรัพยากร โดยรู้หลักในการเก็บเกี่ยวและใช้ประโยชน์ ปัญหาด้านความขัดแย้งด้านการจัดการจึงไม่เกิดขึ้น

2) ยุคแห่งการพัฒนา ตั้งแต่ปีพ.ศ.2519-2536

ในยุคแห่งพัฒนานี้ เป็นช่วงของการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 เป็นต้นมา จึงเกิดรูปแบบการจัดการออกกฎระเบียบมาจากหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาจัดการดูแลพื้นที่และกำจัดการสิทธิในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร จากการประกาศในช่วงแรก คือมีการห้ามล่าสัตว์เพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แต่ต่อมาเมื่อปีพ.ศ.2535 มีการแก้ไขเพิ่มเติมในการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองและจำกัดเขตพื้นที่ ด้านอาณาเขตของพื้นที่ทางรัฐได้ประกาศเป็นเนื้อที่ 457 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยแห่งแรกของประเทศไทย นอกจากกฎระเบียบที่ออกมาเพื่อใช้ในการคุ้มครองสงวนสัตว์ป่าและพื้นที่แล้ว ยังมีกรมขนส่งทางน้ำและพาณิชยกรรมเรือเข้ามาดูแลจัดการเรื่องน้ำในทะเลน้อยและลำคลองต่างๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลน้อย นอกจากนี้ยังมีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 มีหน้าที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาดูแลทุกด้านในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ต่างมีจุดหมายและเป้าหมายในเขตพื้นที่เดียวกันและมีรูปแบบที่มาจากกฎระเบียบจากภาครัฐ โดยมีรูปแบบและวิธีการในรูปของตัวบทกฎหมายในการบังคับใช้ในพื้นที่ และนอกพื้นที่เพื่อคุ้มครองนกนานาชนิด ดังนั้นในยุคนี้ด้านการจัดการดูแลนั้นเป็นหน่วยงานภาครัฐทั้งหมด แต่สิ่งที่ปรากฏในพื้นที่ทะเลน้อยคือต่างหน่วยงานที่เข้ามานั้นต่างมีการจัดการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในลักษณะแบบแยกส่วนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนด้านการจัดการในพื้นที่

3) ยุคแห่งการพัฒนาในช่วงที่สอง: ผลของการแบ่งแยก ตั้งแต่ปีพ.ศ.2537- ปัจจุบัน

รูปแบบการจัดการ ในช่วงยุคแห่งการพัฒนาที่ต่อออกมาจากยุคที่แล้ว ยังคงมีหน่วยงานภาครัฐจัดการเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่าหน่วยงานที่เข้ามาจัดการดูแลในพื้นที่เพิ่มขึ้นอีกหน่วยงานหนึ่งคือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งพื้นที่ศึกษาได้อยู่ในพื้นที่ของทั้งสองตำบล คือตำบลนางตุงและตำบลทะเลน้อย มีหน้าที่ดูแลจัดการด้านสาธารณสุข โภค ตลอดจนจนถึงด้านการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะดูแลในพื้นที่ของตนเอง โดยคาบเกี่ยวมาถึงเขตพื้นที่ทะเลน้อย ต่อมาเมื่อปีพ.ศ.2541 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย บริเวณทางด้านทิศเหนือของพื้นที่ ได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งแรกของประเทศ คือพื้นที่ชุ่มน้ำควนจีเลียน เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar site) โดยอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นลำดับที่ 110 ซึ่งมีผลบังคับใช้วันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2541 อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะเป็น แหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ ในช่วงปีพ.ศ.2549 มีหน่วยงานของรัฐอีกหน่วยงานหนึ่งที่เข้ามาดูแลจัดการใน

พื้นที่ทะเลน้อยคือ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 8 กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีคณะกรรมการลุ่มน้ำ ได้จัดทำโครงการก่อสร้างฝายต้นน้ำของปีงบประมาณ พ.ศ.2549 ในพื้นที่ทะเลน้อย ในปีเดียวกันนี้ยังมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีอาชีพการประมง ที่ต้องการดูแลเรื่องสัตว์น้ำในทะเลน้อยบริเวณด้านทิศใต้ของทะเลน้อย โดยมีชื่อว่ากลุ่มรักษ์ทะเลน้อย ในช่วงปีพ.ศ.2551 เกิดปัญหาด้านการจัดการสถานที่พัก โดยภาคเอกชน ด้านการท่องเที่ยวเกิดการตื่นตัวในด้านสถานที่พักของนักท่องเที่ยวเนื่องจากได้รับผลกระทบจากการเข้าพักของนักท่องเที่ยวที่หันไปใช้บริการ ในหน่วยงานของรัฐ ได้แก่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยและสถานีพัฒนาอนุรักษ์สัตว์ป่าและพรรณพืชส่งผลให้มีการรวมตัวของนักธุรกิจ และเจ้าของบ้านพักเอกชนรวมตัวกันประท้วงในปีพ.ศ.2551 โดยทางสถานพัฒนาฯ แก้ไขปัญหาโดยออกหนังสือยื่นให้กับทางเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และเจ้าของธุรกิจบ้านพัก เชิญเข้าร่วมการประชุมพร้อมเพรียงที่สถานีพัฒนาฯ โดยมีข้อตกลงร่วมกันในการเข้าพักของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมยุคปัจจุบันรูปแบบการจัดการยังคงมาจากนโยบายและมาตรการจากภาครัฐ แต่ในยุคนี้พบว่าบทบาทภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการจัดการพื้นที่บ้าง นั่นคือกลุ่มรักษ์ทะเลน้อย

5.1.2 พลวัตในการใช้ทรัพยากรของชุมชนบ้านทะเลน้อย

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนบ้านทะเลน้อย ในแต่ละยุคนั้นสามารถเห็นถึงพัฒนาการ ด้านการใช้ประโยชน์ ปัญหาที่เกิด การแก้ไขจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลน้อยสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ยุคแห่งการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ: ก่อนการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (ก่อนปีพ.ศ.2519) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาวชุมชนทะเลน้อยสามารถจำแนกได้ดังนี้ในรูปแบบของเนื้อไม้ ด้านทรัพยากรที่ดิน ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลน้อย (ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ สัตว์น้ำ พืชน้ำ) ของชุมชนบ้านทะเลน้อย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในด้านต่างๆของชุมชนนั้นในยุคนี้เป็นการใช้เพื่อการ ดำรงชีพ ในชีวิตประจำวัน ด้านการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้มีการตัด ไม้จากป่านำมาเพื่อปลูกสร้างบ้านส่วนใหญ่ไม้ที่นำมาปลูกสร้างบ้านเรือน ใช้ต้นตะเคียน นอกจากนี้เนื้อไม้ที่มีขนาดสามศอกนำมาเผาถ่านใช้ในครัวเรือน ส่วนด้านการใช้ประโยชน์ด้านที่ดินเพื่อใช้พื้นที่เพื่อการเกษตร ในยุคนี้ชาวบ้านมีการบุกเบิกพื้นที่ได้อย่างอิสระ โดยใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนในการบุกเบิกกลางป่า เพื่อใช้ในการเพาะปลูกข้าว และปลูกกระจุตเพื่อเป็นเครื่องจักสานใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลน้อย (ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ สัตว์น้ำ พืชน้ำ) ของชุมชนบ้านทะเลน้อยในยุคแรกนั้นเป็นลักษณะรูปแบบการนำมาใช้เพื่อการดำรงชีพ ในชีวิตประจำวัน เช่นทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลน้อย ชาวบ้านสามารถทำมาหากินได้อย่างอิสระ มีสัตว์น้ำนานาชนิดที่เป็นสัตว์น้ำจืด เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำใน

ยุคนี้ใช้เครื่องมือที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นด้วยมือของตนเอง โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่นเนื้อไม้ ชาวบ้านหาได้จากด้านตะวันออกของทะเลน้อย โดยทำกันทุกครัวเรือนเพื่อเลี้ยงชีพ ในด้านของพืช น้ำที่มีมากที่สุดในยุคนี้คือบัวนานาชนิดในทะเลน้อยชาวบ้านนำมาประกอบอาหารและยารักษาโรค นอกจากนี้ทรัพยากรสัตว์ป่าพบเห็นได้เพียงแค่นกเขียดและสามารถนำไปขายให้กับชุมชนอื่นๆ คือ ช้างป่า โดยชาวบ้านต้อนช้างในพื้นที่ทะเลน้อยไปขายกับชุมชนอื่นๆ โดยเฉพาะทางจังหวัด นครศรีธรรมราช จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรยังมีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนมีการพึ่งพาจากธรรมชาติอย่างสูง ทั้งการผลิต การบริโภค เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งอยู่ภายใต้ความพอเพียง และมีหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยไม่ทำลายเกินขอบเขตที่ระบบนิเวศจะรับได้

2) ยุคแห่งการพัฒนา ตั้งแต่ปีพ.ศ.2519 - 2536 ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ทะเลน้อย ซึ่งเป็นช่วงที่ทางภาครัฐเข้ามามีบทบาทอย่างเป็นทางการและมีอิทธิพลต่อคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่มีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการจัดการทรัพยากร โดยมีรากฐานแนวความคิดที่ถือว่าทรัพยากรทั้งหมดเป็นของรัฐ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่คือการครอบครองและการควบคุมพื้นที่ ภาครัฐได้มีการกำหนดอาณาเขตเป็นพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังนั้นในส่วนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ทะเลน้อย ชาวบ้านจึงถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร เช่นทรัพยากรด้านป่าไม้ ในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคแรกที่ผ่านมา โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ด้านป่าไม้และสัตว์ป่า ภาครัฐได้ออกกฎหมายมาเพื่อใช้ในการบังคับการตัดไม้ ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า จึงส่งผลให้ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปจากเดิมโดยอย่างสิ้นเชิง ชาวบ้านต้องหาอาชีพใหม่ๆ ในการดำรงชีพ ในส่วนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อการเกษตรในช่วงแรกๆของการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ชาวบ้านยังมีการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ เช่นการเพาะปลูกข้าว การปลูกกระเจ็ด เมื่อนักเข้ามาจิกกินข้าวเปลือกที่หว่านไว้และหัวกระเจ็ด ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ชาวบ้านแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวางยาเบื่อ มีนกจำนวนมากล้มตายเกลื่อนท้องนา ทางเจ้าหน้าที่เป็นผู้รักษากฎหมาย ออกจับกุมเจ้าของที่นาข้าว และนากระเจ็ด ดำเนินตามคดี หลังจากมีการใช้บทลงโทษจากตัวบทกฎหมาย ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทำนาข้าว และนากระเจ็ดอีกต่อไป เพราะผลผลิตออกมาไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ส่วนต้นกระเจ็ดในพื้นที่รอบๆทะเลน้อย ได้ลดน้อยลงทุกขณะเนื่องจากนกพริก นกน้ำจิกกินหัวกระเจ็ด จนชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนในส่วนของการนำต้นกระเจ็ดมาจักสาน ต้องแก้ไขโดยซื้อกระเจ็ดจากพื้นที่อื่นๆ เช่นจากอำเภอเค็ริง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สัตว์ป่า ในยุคนี้โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านรู้ถึงกฎระเบียบที่ออกมาก็ไม่กล้าที่จับและล่าสัตว์ แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนยังคงฝ่าฝืนกฎ เช่นล่านกเพื่อมาบริโภค หรือนำมาขายเพื่อเลี้ยงชีพ ในยุคนี้ยังปรากฏอยู่แต่พบว่ามีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับยุคก่อนการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า นอกจากนี้ด้าน

ทรัพยากรสัตว์น้ำชาวบ้านมีการทำการประมงได้ แต่ต้องปฏิบัติตามกฎที่ทางการออกมาเช่น ด้านพื้นที่ในการจับสัตว์น้ำ ด้านเครื่องมือในการจับและวิธีการจับสัตว์น้ำ ในด้านทรัพยากรน้ำในทะเลน้อยยุคแห่งการพัฒนาในทะเลน้อยไม่สามารถนำมาเพื่อการบริโภคได้เพราะในช่วงยุคนี้ น้ำเน่าเสียที่ทั้งมาจากการเกษตร ซึ่งไหลมาจากควนพนางตุงที่มีการปลูกยางพารา และจากแหล่งชุมชน ผลจากการเพิ่มปริมาณประชากรที่มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและนอกจากนี้เกิดจากการย้อมสีกระจุคของชาวบ้านในชุมชนที่ทิ้งน้ำลงสู่ใต้ถุนบ้านไหลลงสู่ทะเล และภาครัฐที่ตั้งหน่วยงานภายในพื้นที่ทะเลน้อยทิ้งน้ำเสียลงสู่ทะเลน้อยโดยตรง ในส่วนพื้นที่ด้านบ้านนาชนิดชาวบ้านและนักท่องเที่ยวยังคงเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้แต่ต้องนำไปใช้จริง ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ทะเลน้อยในช่วงยุคแห่งการพัฒนา นั้นมีการจำกัดขอบเขตของการเข้าถึงในทรัพยากร จึงส่งผลให้ชาวบ้านบางส่วนต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต จากเดิมสามารถใช้ประโยชน์จากทะเลน้อยได้เต็มที่ แต่ต่อมาทางหน่วยงานของรัฐ จากฝ่ายต่างๆเข้ามาดูแลจัดการในพื้นที่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านถูกจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

3) ยุคแห่งการพัฒนาในช่วงที่สอง: ผลของการแบ่งแยกตั้งแต่ปีพ.ศ.2537 - ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ในยุคปัจจุบันการนำไม้จากเขตห้ามล่าสัตว์ป่าพบว่าไม่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากชาวบ้านเลย เนื่องมาจากกฎระเบียบที่เข้มงวดและการตรวจการของเจ้าหน้าที่ ทำให้ชาวบ้าน ไม่สามารถเข้าถึงในทรัพยากรประเภทไม้ ส่งผลให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ ในส่วนด้านเนื้อไม้ นั้น ชาวบ้านหัน ไปซื้อเนื้อไม้จากร้านค้าในตัวอำเภอควนขนุน เพื่อนำมาสร้างบ้านเรือนและปรับปรุงบ้านเรือน ส่วนด้านพื้นเผาถ่านในยุคปัจจุบันพบว่าไม่มีบ้านเรือนหลังใด ที่ทำการเผาถ่านจากการเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนพบว่ามีบ้านเรือนจำนวนน้อยมากที่ยังคงใช้เตาถ่าน แต่จะใช้เป็นครั้งคราวโดยใช้ไม้พินเป็นเชื้อเพลิง เชื้อเพลิงเหล่านี้ชาวบ้านหาซื้อได้ตามร้านค้าในชุมชน ด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อการเกษตรในช่วงยุคนี้พบว่าชาวบ้านมีการเลี้ยงปลาในกระชัง บริเวณชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันตกของทะเลน้อย การเลี้ยงปลาในกระชังนี้พบว่าชาวบ้านที่สามารถเลี้ยงปลาได้จะเป็นพื้นที่เขตการปกครองของตำบลทะเลน้อยเท่านั้น ส่วนฝั่งเขตการปกครองตำบลพนางตุงมีการออกกฎจากเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยห้ามมีการเลี้ยงปลาในกระชัง เพราะส่งกลิ่น และน้ำเน่าเสีย ส่วนพื้นที่ ที่ใช้ในด้านการเกษตรจากการสำรวจภาคสนามพบน้อยมาก เพราะพื้นที่ในชุมชนมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอย่างหนาแน่น จากการที่ใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าพื้นที่การเกษตรของกลุ่มตัวอย่างมีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่นอกชุมชน โดยครอบครองมีเอกสารสิทธิ์เป็น นส.3 ร้อยละ 84 ในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์ป่าในช่วงยุคปัจจุบัน นี้ มีการใช้ประโยชน์น้อยมาก เกิดมาจากกฎระเบียบที่ห้ามและกวดขันด้านการจับสัตว์ป่า แต่กลุ่มชาวบ้านบางกลุ่มยังคงลักลอบอยู่บ้าง แต่ชาวบ้านยังคงใช้ประโยชน์โดยทางอ้อม ซึ่งผลที่ได้จากการจัดการพื้นที่ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนจึงได้รับผลประโยชน์จากการค้าขาย รับจ้างจับ

เรือนำนักท่องเที่ยวชมนกน้ำ และพืชพรรณในทะเลน้อย สถานการณ์ของสัตว์ป่าโดยเฉพาะนกน้ำ มีปริมาณเพิ่มขึ้น และแหล่งที่อยู่อาศัยและเพาะพันธุ์วางไข่ มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ในส่วนทรัพยากรในทะเลน้อย ในยุคปัจจุบันนี้มีการใช้น้ำในทะเลน้อยมาทำเป็นน้ำประปาเพื่อใช้อุปโภคภายในครัวเรือน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชน้ำในทะเลน้อยสามารถใช้ได้อย่างอิสระ แต่มีการวางขอบเขตของการเก็บเกี่ยวจากทรัพยากรพืชน้ำ ในด้านผักตบชวามีการห้ามชาวบ้านนำผักตบชวาไปเป็นเหยื่อในการล่อปลา เพราะทำให้การขยายตัวของผักตบชวามากกว่าปกติ มีการออกกฎบังคับต่อชาวบ้านในการนำผักตบชวาออกจากเขตพื้นที่ ที่ทางหน่วยงานเขตห้ามล่าฯ ได้วางเป็นแนวเขต ในด้านทรัพยากรสัตว์น้ำ ในยุคปัจจุบันชาวบ้านยังคงจับสัตว์น้ำแต่ปริมาณที่ได้ลดน้อยลง ในยุคนี้มีการรวมกลุ่มจากชาวบ้าน โดยทำเป็นแนวเขตห้ามจับ แต่นอกเขตสามารถจับได้ ปริมาณของสัตว์น้ำยังคงน้อยกว่าทุกยุคที่ผ่านมา ชาวบ้านจึงหันไปจับซื้อปลาจากตลาดไท จากกรุงเทพฯ เพื่อนำมาแปรรูป และส่งขายตลาดทั่วไป

ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในยุคนี้จึงมีข้อจำกัด โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ออกมาจากหน่วยงานภาครัฐ และการรวมกลุ่มของชาวประมงชุมชนทะเลน้อยในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำมีการวางขอบเขตสงวนการจับสัตว์น้ำ แต่ชาวบ้านสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการหาเลี้ยงชีพแบบใหม่ๆ โดยหันไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทางอ้อม เช่นเมื่อทางรัฐประกาศห้ามมีการล่า จับนกน้ำทุกชนิด จึงส่งผลให้ปริมาณของนกน้ำเพิ่มขึ้น ทะเลน้อยกลายเป็นแหล่งนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยโดยเฉพาะ ในช่วงธันวาคมถึงมีนาคมของทุกปีอพยพเพื่อหนีความหนาวเย็นมาจากไซบีเรีย จึงทำให้ช่วงนี้เป็นเทศกาลล่องเรือดูนกซึ่งจัดเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวของทุกปี โดยเริ่มจัดครั้งแรกในปีพ.ศ.2541 ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการปรับตัวของชาวบ้านด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

5.1.3 วิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย แบบพหุภาคี

5.1.3.1 การวิเคราะห์การศึกษาครั้งนี้ใช้ SWOT วิเคราะห์พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า ปัจจัยภายใน ในด้านจุดแข็ง ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย 1) ในส่วนของพื้นที่พรุควนจี่เสียน ถูกจัดเข้าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ในปีพ.ศ.2541 โดยการเข้าร่วมจะต้องมีลักษณะของความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย พืชพรรณที่เป็นจุดเด่นแก่ทะเลน้อยคือบัวบานาชนิด ได้ชื่อว่าทะเลล้นบัว นกน้ำนานาชนิดทั้งที่ทำรังอาศัยอยู่อย่างถาวรและบางส่วนในช่วงเดือนธันวาคม ถึง เดือนมีนาคม มีนกอพยพหนีความหนาวเย็นมาจากไซบีเรีย ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงในการประกาศเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของประเทศไทย จึงส่งผลดี ต่อการสร้างรายได้ของคนในชุมชน และในด้านการพัฒนาพื้นที่ให้เจริญยิ่งขึ้น 2) ทะเล

น้อยมีชื่อเสียงด้านการสานกระจุย และเป็นแหล่งแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน 3) ทะเลน้อยเป็นแหล่งสำคัญของจังหวัดพัทลุงที่สร้างชื่อเสียงด้านการแปรรูปสัตว์น้ำ 4) ทะเลน้อยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย ที่สร้างรายได้แก่จังหวัดพัทลุง และคนในชุมชนบ้านทะเลน้อย ส่วนด้านจุดอ่อน 1) วัชพืชน้ำที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีการทับถมปีละ 1-2 เซนติเมตร ทุกๆปี ส่งผลใก้ทะเลน้อยตื้นเขินอย่างรวดเร็ว 2) ทะเลน้อยกลายเป็นจุดรับรองแหล่งน้ำเสียจากชุมชน และการเกษตรบริเวณควนพนางตุงที่มีการเพาะปลูกทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ที่มีการปลูกในพื้นที่สูง และมีการไหลลงสู่ทะเลน้อย และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ตั้งสถานที่ทำการอยู่ภายในทะเลน้อย 3) ความขัดแย้งในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร และความขัดแย้งในด้านการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ที่มีการทำงานจากหน่วยงานของภาครัฐ เข้าซ้อนทับในส่วนองงานและด้านพื้นที่

ปัจจัยภายนอกด้าน โอกาสจากภายนอกพบว่าทางจังหวัดพัทลุงมีนโยบายส่งเสริมพัฒนาให้ทะเลน้อยเป็นจุดและสถานที่ท่องเที่ยวอันดับหนึ่งของจังหวัด 2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาได้ส่งเสริมและจัดค่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในด้านอุปสรรคที่ขัดขวาง คุณคาม ต่อพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า 1) กลุ่มนักนายทุนที่ซื้อที่ดินใกล้กับเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และขายต่อให้กับชาวมาเลเซีย เพื่อใช้ในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ 2) ขยะและของเสียที่มาจากนักท่องเที่ยว และชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย 3) การขยายตัวของแหล่งชุมชน และการเพิ่มปริมาณประชากรในพื้นที่ 4) การให้ความสำคัญแก่ทะเลน้อยมีน้อยมากเมื่อเทียบกับทะเลสาบสงขลาที่มีพื้นที่ติดต่อกัน โดยเฉพาะด้านงบประมาณในการพัฒนาที่ลงสู่พื้นที่ทะเลน้อย

5.1.3.2 การพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการจัดการเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย แบบพหุภาคี จากการศึกษาสภาพของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตลอดจนสภาพของปัญหาในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใช้ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก โอกาสภายนอก โดยศึกษาจะผู้มีส่วนร่วมทั้งสามภาคส่วน ในพื้นที่ ได้แก่ ภาครัฐ ได้แก่ ตัวแทนของหน่วยงานของภาครัฐ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในส่วนของภาคเอกชน ได้แก่ ตัวแทนจากเจ้าของร้านค้า และเจ้าของสถานที่พัก ในพื้นที่ทะเลน้อย ภาคประชาชน ได้แก่เจ้าหน้าที่องการบริหารส่วนตำบลพนางตุง และทะเลน้อย และตัวแทนของชาวบ้านทะเลน้อย และชาวบ้านพนางตุง โดยใช้วิธีการระดมความคิด ถกเถียง เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย โอกาส อุปสรรค ของพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และความต้องการของแต่ละภาคส่วน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน แบบมีส่วนร่วมทั้งสามภาคส่วน ในการมอบหมายงานในการดูแลจัดการพื้นที่ดังนี้

ภาครัฐ ได้แก่ กรมเจ้าท่ามีหน้าที่ดูแลเรื่องทรัพยากรน้ำทั้งหมดในพื้นที่, กรมประมง ดูแลจัดการเรื่องทรัพยากรสัตว์น้ำทั้งหมดในพื้นที่, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่16: ดูแลจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าทุกชนิด และสภาพพื้นที่ของ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์, สถานีพัฒนาและส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย: จัดการเผยแพร่ให้ความรู้และสร้างพัฒนาจิตสำนึกแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย: ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลน้อย

ภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มเจ้าของกิจการร้านค้า: ดูแลจัดการด้านสินค้า ราคายุติธรรม, กลุ่มเจ้าของสถานที่พัก: ดูแลจัดการสถานที่พักไปสู่ชั้นของมาตรฐานสากล

ภาคประชาชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล: ดูแลการจัดการด้านการท่องเที่ยว ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม, กลุ่มอนุรักษ์ทะเลน้อย: ดูแลจัดการด้านภูมิปัญญาของชุมชนในท้องถิ่นด้านการเข้าไปใช้ทรัพยากรในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยและผลิตภัณฑ์ การแปรรูปของชุมชน

เมื่อแต่ละหน่วยงานของภาคส่วนต่างๆมีหน้าที่และรับผิดชอบตามขอบข่ายในงานของตน แล้วมีการร่วมกันติดตามและประเมินผลในหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานของภาคส่วนต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดการทำงานแบบซ้ำซ้อน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดระยะสามสิบห้าปีที่ที่ผ่านมา ที่เกิดผลกระทบต่อชุมชน และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ที่มีต่อหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากร ในการใช้รูปแบบของการจัดการที่ช่วยให้ทั้งสามภาคส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้โดยสมานฉันท์ในพื้นที่เดียวกัน คือการจัดการแบบพหุภาคี เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ให้บรรลุความต้องการทั้งสามภาคส่วน และที่สำคัญคือเกิดความยั่งยืนแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จะส่งผลต่อพื้นที่ในการพัฒนาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ให้มีความก้าวหน้าสมดังกับการเข้าร่วม Ramsar Site เป็นมรดกโลก และแห่งแรกของประเทศ และผลักดันด้านการมีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง และด้านการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดพัทลุง

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ ศึกษาการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สามช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงเวลาก่อนปี.ศ.2518 ช่วงเวลาพ.ศ.2519 - 2536 และ ช่วงเวลาที่สามพ.ศ.2537- 2552 ตลอดไปจนถึงรูปแบบในการจัดการทรัพยากรแบบพหุภาคีเพื่อนำไปประยุกต์ใช้และการแก้ปัญหาในพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นการศึกษาย้อนอดีตประวัติความเป็นมาก่อนที่มีการประกาศเป็นเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า

ทะเลน้อยจนถึงปัจจุบัน ในด้านการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำของชุมชนในพื้นที่บ้านทะเลน้อย ศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในรูปแบบและกระบวนการในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่และรูปแบบที่ใช้การวางแผนในการแก้ปัญหาและพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ในพื้นที่ทะเลน้อย งานวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ซึ่งบัญญัติถึงการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการใน ทุกขั้นตอนของแผนฯ การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในส่วนของการจัดการ ภาคประชาชนและภาคเอกชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และจริงจัง แต่ในขณะการจัดการที่มีเฉพาะทางภาครัฐ กำจัดสิทธิของประชาชน การวิจัยครั้งนี้ จึงได้สะท้อน การจัดการตลอดระยะ สามสิบห้าปีที่ผ่านมา ให้เห็นถึงผลและกระบวนการ โครงสร้างในการจัดการ และปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตลอดจนข้อเสนอแนะ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีข้อแตกต่างจากงานวิจัยชิ้นอื่นๆ ในด้านของการใช้ SWOT วิเคราะห์ เพื่อให้เห็นผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่และเสนอการจัดการที่สามารถพัฒนาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ได้อย่างยั่งยืนโดยใช้การจัดการแบบพหุภาคี เพื่อเป็นการสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เพื่อการพัฒนาแบบบูรณาการจากทุกภาคส่วน และปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสืบไป

ในการอภิปรายผลการศึกษาร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนได้แบ่งประเด็นการนำเสนอตามหัวข้อของแต่ละบทซึ่งประกอบด้วย 1) การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย 2) จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทรัพยากรของชุมชนบ้านทะเลน้อยสามช่วงเวลา เพื่อหารูปแบบการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ SWOTวิเคราะห์พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเพื่อดำเนินการวางแผนข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบการจัดการแบบพหุภาคีมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาพบว่าในสามช่วงเวลา มีความแตกต่างกันในลักษณะการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายในทรัพยากร ในสามช่วงเวลา พบว่าในยุคแรกคือช่วงที่ก่อนมีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยทางตรงเพื่อการดำรงชีพของคนในชุมชน เช่นการหาสัตว์น้ำ สัตว์ป่าเพื่อการบริโภค ในส่วนที่เหลือแปรรูปนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป หรือที่เหลือจากการบริโภคนำไปขายและแลกเปลี่ยนกับครัวเรือนอื่นๆ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในยุคแรกๆ นั้นเป็นการใช้ประโยชน์ในลักษณะอิสระโดยอาศัยประเพณี ความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันมา

แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตของทรัพยากรน้อยลง ดัง Malthus (1798) ได้กล่าวถึงการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตของประชากร ที่มีการเพิ่มแบบเรขาคณิต แต่ปริมาณอาหารกลับเพิ่มแบบเลขคณิต เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นเกินกว่าปริมาณอาหารที่ผลิตได้ ทำให้มนุษย์ต้องแย่งชิงทรัพยากรจนเกิดเป็นความเสื่อมโทรมแก่สิ่งแวดล้อมเกินกว่าระบบนิเวศจะรับได้ ดังนั้นรัฐจึงใช้นโยบายจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร โดยอ้างว่าประชาชนใช้ประโยชน์นั้นเป็นลักษณะที่ไม่มีการจัดการจัดสรรในทรัพยากร โดยรัฐออกเงื่อนไขในการใช้ ดูแลรักษาแทนชุมชน หากปล่อยไว้ไม่มีการจัดการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนรวมที่ถือเป็นกรรมสิทธิในส่วนรวม ดังตามแนวคิดของ Garrett Hardin เขียนไว้ในบทความเรื่อง The Tragedy of the Commons ว่าที่มีใช้สมบัติของทุกคนและไม่มีใครเป็นเจ้าของแต่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม หรือ มีใครยาวสาวได้สาวเอา

ต่อมาเมื่อมีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และหน่วยงานจากทางภาครัฐในช่วงที่สองและช่วงที่สามของยุค ทางภาครัฐได้ใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากร โดยออกกฎหมาย กำหนดสิทธิในหลายๆด้านแก่ชาวบ้าน โดยอาศัยกฎหมายที่ภาครัฐเองเป็นผู้กำหนดขึ้นมา แต่ขณะเดียวกันรัฐสามารถใช้ประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวจึงส่งผลให้ชาวบ้านที่ยังคงมีการใช้ประโยชน์โดยอาศัยตามความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติกัน ในชุมชน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพราะทางรัฐมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อกำหนดโดยรัฐให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับแนวคิดของฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) ที่ว่าการจัดการป่าไม้จะก่อให้เกิดการกัดกร่อนสิทธิการเข้าถึงของชุมชนเนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เคยไม่มีความผิด ซึ่งกลับเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่สามารถใช้อธิบายสถานการณ์ ในช่วงยุคที่สองและสามได้ ที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน เป็นการกระทำผิดกฎหมายของเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยมีชาวบ้านบางส่วนปรับเปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์โดยตรงมาเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทางอ้อม เพราะทางหน่วยงานของรัฐได้จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ชาวบ้านจึงต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ เช่น การดำรงชีพได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยใช้ประโยชน์ทางอ้อมในด้านการท่องเที่ยว เช่น ขับเรือจ้าง รับจ้างทั่วไป ค่าขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร จึงถูกจำกัดโดยมีการใช้แนวคิดในการจัดการทรัพยากรแบบเบ็ดเสร็จจากภาครัฐ

5.2.2 การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในสามช่วงเวลา มีความแตกต่างกันในลักษณะรูปแบบในการจัดการ ในช่วงยุคแรกของชุมชนมีการจัดการทรัพยากรอย่างไม่มีรูปแบบในการจัดการแต่เป็นเพียงการใช้ทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดและยึดหลักของความเชื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรและชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังแนวคิดในการจัดการทรัพยากรแบบต่างๆที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) ได้กล่าวไว้สี่แนวคิด ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่สองคือ

การจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรม หรือการจัดการในเชิงจิตสำนึก มีพื้นฐานวิธีคิดแบบบูรณาการ อย่างเป็นองค์รวมจึงไม่เห็นด้วยกับการมองสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่แยกออกจากสังคมมนุษย์อย่างเด็ดขาด แต่กลับพยายามทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในการอยู่ร่วมกันของระบบทั้งสอง ซึ่งถือว่ามิปฏิสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขของพื้นที่เฉพาะที่ใดที่หนึ่งในระบบนิเวศที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมและความมีเหตุผลของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมนี้จึงสนับสนุนความหมายของทรัพยากรในแง่ที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชนท้องถิ่นที่ผูกติดอยู่กับวัฒนธรรมและหลักเหตุผลแบบเศรษฐกิจเชิงสำนึกอย่างมีศีลธรรม (Moral economy) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันอย่างหลากหลายเพราะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศในท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นในยุคแรกการใช้ประโยชน์จากชุมชนจึงขึ้นอยู่กับภูมิศาสตร์ของชุมชน ต่อมาในช่วงที่สองคือยุคแห่งการพัฒนาทางรัฐได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีการใช้รูปแบบในการจัดการทรัพยากร โดยรัฐแต่เพียงผู้เดียว มีการออกเป็นกฎหมายที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงในความหลากหลายของทรัพยากร

จากการศึกษาพบว่าในการจัดการทรัพยากรในช่วงที่สองและสามสอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ตามที่ได้กล่าวไว้ว่า จากการที่กฎหมายมักจะให้อำนาจหน่วยงานราชการหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียวมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลทรัพยากรประเภทใด ประเภทหนึ่งอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งได้กลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานพร้อมๆกับความด้อยประสิทธิภาพของการจัดการทรัพยากรในกรณีทรัพยากรต่าง ๆ นั้นเชื่อมโยงกันอย่างมาก จากปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ เกิดจากใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับงาน ยศ สันติสมบัติ (2536) โครงการวิจัยปฏิบัติการป่าชุมชน กล่าวไว้ว่า ความล้มเหลวในด้านนโยบายการจัดสรรทรัพยากรป่าซึ่งถูกผูกขาดควบคุมโดยรับจากส่วนกลาง ก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว การที่รัฐเข้าควบคุมการจัดสรรทรัพยากรป่าไม้ในรูปของกฎหมาย เช่น การตราพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยเนื้อแท้จริงก็คือ การอ้างสิทธิในการยึดครองป่าทั้งหมดเป็นของรัฐ และแย่งสิทธิการใช้สอยและควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรป่าของชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมไปจากราษฎรในท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อการจัดการขึ้นอยู่กับภาครัฐฝ่ายเดียวตลอดระยะสามสิบกว่าปีที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อยเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่ล้มเหลวจึงนำไปสู่วิธีการแก้ไขในพื้นที่ได้ โดยเกิดจากการจัดการและจัดสรรทรัพยากรที่เกิดจากทั้งสามภาคส่วน ดังนั้นฝ่ายต่างๆจึงนำไปสู่การค้นหาปัจจัยภายใน และภายนอก โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้ SWOT ในการช่วยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ออกความเห็นร่วมกัน และสรุปออกมาในแต่ละด้านที่ปรากฏในพื้นที่ จึงรู้ถึง ปัจจัยภายใน มีจุดเด่น จุดด้อย และปัจจัยภายนอก มีโอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่ ซึ่ง

สอดคล้องกับงานของสมคะเน วีระสมิทธิ์ (2544) ที่ใช้เครื่องมือ SWOT analysis เพื่อวิเคราะห์สถานภาพของสหกรณ์ ในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ระดมความคิดร่วมกัน จากทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกันดำเนินการ โดยขั้นแรกการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและความต้องการทั้งสามภาคส่วน และแจกแจงหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการของแต่ละหน่วยงานแต่จากการศึกษาในครั้งนี้แตกต่างจากงานวิจัยชิ้นอื่นๆตรงที่การนำ SWOT ใช้ในการวิเคราะห์ไม่ได้ใช้กับการวิเคราะห์ด้านบุคคลเหมือนกับงานวิจัยชิ้นอื่นๆ เช่น งานของสมถักษณ์ วรินทร์นุวัตร (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ SWOT Analysis เพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร กรณีศึกษา บมจ.ธนาคารกรุงไทย ในงานวิจัยเป็นการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย โดยมีการนำเทคนิคการวิเคราะห์จุด แข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (SWOT Analysis) มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานภาพ และปัจจัยตัวแปรอันจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของธนาคาร และงานวิจัยของสมคะเน วีระสมิทธิ์ (2544) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์สถานภาพของสหกรณ์การเกษตรไชยปราการ โดยวิธี SWOT มีการวิเคราะห์สถานภาพของสหกรณ์การเกษตรไชยปราการ ในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดและเพื่อประเมินผลการใช้เครื่องมือ SWOT analysis

จากการศึกษาพบว่าเมื่อใช้ SWOT วิเคราะห์พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยพบว่ามีโอกาส อุปสรรค จุดเด่น จุดอ่อน ของพื้นที่แล้ว ส่งผลในขั้นต่อไปคือด้านการจัดการในพื้นที่เพื่อการจัดการในพื้นที่ทะเลน้อยก่อให้เกิดความยั่งยืนจากการศึกษาพบว่างานของ ชิมบา ซาน (2544) ที่กล่าวว่าในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ขั้นตอนสำคัญหนึ่งคือ การทำความเข้าใจในความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และนำความต้องการนั้นผนวกรวมในข้อเสนอมาตรการการจัดการ นอกจากนั้นในแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำแบบดั้งเดิมและยั่งยืนให้มากที่สุดด้วย และควรมีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและผู้ที่ทำหน้าที่จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ควบคุมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ส่วนในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำจะช่วยลดความขัดแย้งและความแตกแยก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่าในการจัดการพื้นที่ทั้งสามภาคส่วนนั้นให้ข้อเสนอแนะซึ่งสอดคล้องกับที่ชิมบา ซาน (2544) ได้กล่าวไว้ ผู้ทำหน้าที่จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำควรพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน) อย่างสม่ำเสมอ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ วิธีการจัดการ และภัยคุกคามจากภายนอก ตลอดจนแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เพื่อนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2531) การพัฒนาอย่างยั่งยืนถูกนำมาเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมที่กำลังถูกทำลายลงไปอย่างรุนแรงในขณะที่ผ่านมามนุษย์เริ่มตระหนักว่าเราไม่สามารถที่จะมีเศรษฐกิจและสังคมที่สุขสมบูรณ์ได้ หากโลกยังเต็มไปด้วยปัญหาความยากจน และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ความต้องการในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้จะต้องเร่งแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทุกชนิดทั้งการอนุรักษ์ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ การแก้ไขปัญหาความยากจน การแก้ไขปัญหาเมืองใหญ่ การเพิ่มบทบาทของกลุ่มต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนมนุษย์จะต้องเอาชนะปัญหาความยากจน และปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน กลยุทธ์ที่เหมาะสมต้องเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วม อย่างกว้างขวางเพื่อให้เกิดการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอย่างสมดุลกัน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ และมีการจัดการคุ้มครองระบบนิเวศไปพร้อมกัน

5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1) การศึกษาพัฒนาการของชุมชนบ้านทะเลน้อยทำให้ทราบถึงที่มาที่ไปของการก่อเกิดเป็นชุมชนและการทำมาหากินในพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ในอดีตกาล และต่อมาถึงแม้พื้นที่ที่ชาวบ้านเคยทำกินมาก่อนจะถูกประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งจัดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เหตุผลที่แท้จริงแล้วชาวบ้านเหล่านี้ไม่ต้องการให้สถานการณ์ของการถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร เนื่องจากการดำรงชีพต้องอยู่บนพื้นที่ ที่มีกฎระเบียบ และข้อบังคับ ได้ส่งผลถึงข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรทางภาครัฐ ที่สร้างแรงกดดันให้ชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพใหม่ สาเหตุของปัญหาเหล่านี้เกิดจากความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชน

2) การศึกษาพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ทำให้ทราบถึงการจัดการทรัพยากรในสามช่วงเวลาพบว่าการจัดการที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในช่วงแรกเป็นการจัดการโดยผู้คนในชุมชนอาศัยความเชื่อที่สืบสอดกันมารุ่นสู่รุ่น แต่เมื่อยุคที่สองและสามของการพัฒนาประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย การจัดการในพื้นที่ออกโดยภาครัฐที่ออกด้วยบทกฎหมายจัดการแบบเบ็ดเสร็จ จากการศึกษาพบว่าในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีหน่วยงานของภาครัฐ ฝ่ายต่างๆเข้าไปดูแลจัดการ ต่างฝ่ายต่างเข้าไปเพื่อจัดการในส่วนงานฝ่ายตนเอง แต่ไม่เคยมีการประสานงาน ประชุมร่วมกันในการจัดการและในการแก้ไขหรือพัฒนาในพื้นที่เลย นอกจากนี้ยังพบว่าในส่วนภาคเอกชน และภาคประชาชนไม่มีส่วนร่วมและบทบาทในการดูแล รับผิดชอบในทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองเลย สิ่งเหล่านี้เกิดจากรูปแบบการจัดการที่ไม่มีส่วนร่วม จึงส่งผลปรากฏออกมาในตลอดสามสิบห้าปีแห่งการจัดการของภาครัฐ นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่

3) การศึกษาด้านการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ของชุมชนบ้านทะเลน้อย ทำให้ทราบถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีพของชุมชนตั้งแต่ยุคแรกเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชน จนกระทั่งยุคปัจจุบัน พบว่าก่อนและหลังการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีการใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชน และสภาพของธรรมชาติ ท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นอิทธิพลต่อแนวทางการดำรงชีพของชุมชน เกิดมาจากนโยบายการจัดการทรัพยากรหน่วยงานต่างๆของรัฐ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ที่ทำให้พัฒนาการของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน

5.4 ข้อเสนอแนะ

ประกอบด้วยสองส่วนคือ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป และข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนบ้านทะเลน้อยตำบลพนาสูงและชุมชนบ้านทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างด้านบริบททางพื้นที่ ด้านชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนตลอดจนการดำรงชีพ ของชาวบ้านทะเลน้อย ต่อกระแสการพัฒนาให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยว

2) ควรมีการกำหนดประเด็นในการศึกษาจำเพาะเจาะเรื่อง อาชีพของชาวชุมชนบ้านทะเลน้อย เพราะอาชีพของชาวชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถให้คำตอบการเป็นอยู่ของชุมชน และศึกษาถึงการปรับตัวของชาวชุมชนทะเลน้อยต่อการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยว่าก่อนประกาศและหลังการมีการปรับตัวอย่างไร ท่ามกลางกระแสพัฒนาของพื้นที่และสังคม

3) ควรมีการศึกษาเป็นกรณีศึกษาด้านการรวมกลุ่มจากภาคประชาชนในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านทะเลน้อยตลอดของการก่อตั้งเป็นชุมชน เพื่อการสร้าง ความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน โดยนำไปสู่การขับเคลื่อนให้ชุมชนพัฒนาและยั่งยืนด้วยคนในชุมชนเอง เพราะในที่สุดคนชุมชนที่ เป็นผู้รู้ดีที่สุดว่าชุมชนต้องการพัฒนาและจัดการด้านใด และแก้ปัญหาอย่างไร แล้วจึงนำไปสู่การสร้างเป็นเครือข่ายของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเอง

5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) ควรมีการประสานงาน และตกลงในด้านการบริหารจัดการให้ชัดเจน ทั้งด้านหน้าที่และด้านพื้นที่ในการรับผิดชอบ และมีการติดตามประเมินผลงานที่ทางหน่วยงานได้ดูแลรับผิดชอบ โดยให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการจัดการร่วม โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

2) ก่อนการกำหนดนโยบายทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน ประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณใดๆ ควรศึกษาผลและปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้มีแผนสำรองรับปัญหาที่เกิดขึ้น ติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง หากเกิดปัญหาก็ต้องหาทางออกให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ

3) การวิเคราะห์แบบ SWOT analysis ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและเป็นการประเมินผลการทำงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน

4) ผู้ที่มีอำนาจทั้งภาคการอนุรักษ์และภาคการปกครอง ควรมีการใช้นโยบายที่สอดคล้องกัน ไม่ขัดแย้งกันเอง และควรแบ่งหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจน รับผิดชอบในพื้นที่ของตนเอง เพื่อไม่เกิดการจัดการที่ซ้อนทับกับพื้นที่อื่นของหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบแล้ว เพื่อช่วยลดในปัญหาความขัดแย้ง และส่งผลดีต่อการจัดการโดยใช้ผลจากการวิเคราะห์แบบ SWOT analysis พื้นที่ทั้งทางทรัพยากรและพื้นที่ทางสังคมให้มีประสิทธิภาพ